

УДК 323.1:342.3

**О. М. Кіндратець,
Т. І. Сергієнко**

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК УМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

У статті розглянути різні підходи до визначення поняття «національна ідентичність» як однієї форм колективної ідентичності. Здійснено аналіз досліджень, присвячених вивченню феномена національної ідентичності. Відмічається вплив національної ідентичності на розбудову Української держави, зміцнення та збереження державного суверенітету. Вказується зв'язок процесів формування національної ідентичності та політичної нації. Наведені різні визначення політичної нації. Приділяється увага вивченню впливу інформаційної глобалізації на національну ідентичність та її зміни в умовах таких викликів, як то війна Росії проти України. Наводяться дані соціологічних досліджень, що свідчать про зростання кількості тих, які перш за все називають себе громадянами України.

Ключові слова: ідентичність, національна ідентичність, національна самосвідомість, політична нація, державний суверенітет

DOI 10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-78-89

Важливість національної ідентичності обумовлює інтерес до неї не тільки політологів, але і філософів, соціологів, психологів, управлінців. Однак, ні тривалість, ґрунтовність, ні міждисциплінарність дослідження цієї проблеми не привели до однозначного визначення цього феномену, його особливостей, шляхів формування. Це є свідченням складності предмета дослідження.

Проблема національної ідентичності цікавить як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Відбувається уточнення поняття; досліджуються особливості цієї ідентифікації та її місце серед інших ідентифікацій; виявляється залежність солідарності співгромадян від національної ідентичності, вплив ефективності/неефективності державного управління на формування національної ідентифікації. Останнім часом зріс інтерес до криз та збереженню національної ідентичності в глобалізованому світі. Особливості інтеграції суспільства, формування національної ідентичності вивчають, такі зарубіжні вчені, як М. Кастельс, Е. Сміт, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон. Ф. тощо. Цю проблему досліджують і вітчизняні вчені, як то М. Кармазіна, В. Климончук, О. Кривицька, Л. Нагорна, Г. Палій, Н. Паніна, Н.Пашина, О. Рафальський, М Степико та інші.

Відомий американський вчений Ф. Фукуяма в роботі «Чому національна ідентичність має значення» (2018) відмічає, що національна ідентичність залишається критично важливою для підтримки успішного сучасного політичного порядку всупереч аргументам, що концепції національної ідентичності та державного суверенітету застаріли. Національна ідентичність не тільки підвищує фізичну безпеку, але й надихає на ефективне управління; сприяє економічному розвитку; зміцнює довіру громадян; створює підтримку міцних мереж соціального захисту тощо (Fukuyama, 2018).

Важливими нині залишаються дослідження способів запобігання міжетнічним конфліктам в поліетнічних державах та різні моделі формування національної ідентичності. Наприклад, Д. Сіданіус та Д. Р. Петрович в роботі «Етнічність і національна ідентичність: порівняння трьох точок зору» ставлять питання чи можна у багатонаціональних державах бути лояльним до своєї власної етнічної підгрупи і при цьому залишатися лояльним членом національної держави в цілому. Відповідь на це питання вони шукають співставляючи три точки зору, що існують в американському дискурсі: класична модель «плавильного котла», «плюралістична» модель і загальна модель групового домінування (Sidanius and Petrocik, 2020, p. 3)

Дослідники національної ідентичності відмічають те, що вона змінюється. Під впливом певних факторів ця ідентичність може переживати кризу. Однією з причин кризи національної ідентичності є неефективність державного управління, недосконалість політики в соціальній сфері, а також в сфері економіки, культури. Крім цього, глобалізація, перш за все інформаційна, теж може зумовити таку кризу. Ця проблема теж нині є предметом вивчення (Климончук, 2020).

Інтерес вітчизняних науковців до національної ідентичності значною мірою обумовлений складнощами державного будівництва та загрозами державному суверенітету України. Вчені вивчають труднощі формування національної ідентичності в умовах війни, безпекові аспекти ідентифікації (Вінков, 2022; Рябчук, 2017; Степико, 2019) Нині вивчається і те, як ідентифікація впливає на процес консолідації суспільства (Руденко, 2020)

Доєднуються до вивчення української національної ідентичності й зарубіжні вчені. Лоуелл В. Баррінгтон відносить Україну до групи країн, що утворилися після припинення існування етнофедеративних комуністичних систем. Спільним для всіх цих держав, він вважає, складність процесу розбудови нації. Результати опитувань, на які посилається вчений, свідчать, що існує тісний зв'язок між громадянством та ідентичністю. На думку Л. В. Баррінгтон тоді, коли більш орієнтована на громадянство, ідентичність стане домінуючим підходом до національного будівництва в Україні, а громадянство стане центральною частиною процесу (Barrington, 2020)

Отже, національна ідентичність відносить до тих наукових проблем, які не втрачають своєї актуальності, оскільки від неї в значною мірою залежить безпека, стабільність, збереження незалежності держави та її розвиток.

Слід зауважити, що інтерес науковців до проблеми формування національної ідентичності обумовлений в різних країнах різними обставинами. У таких «імігрантських» країнах, як США та Канада, формування ідентичності було життєвою необхідністю. Велика кількість представників різних етносів, носіїв різних цінностей, уподобань, культур вимагала знаходження способів їх об'єднання, перетворення в один соціальний організм задля запобігання конфліктам, порушенню стабільності. Це завдання можна було виконати шляхом формування національної ідентичності. Хоч способи формування такої ідентичності використовувалися різні в цих країнах, але бажаний результат було отримано. На питання «Ким Ви себе перш за все вважаєте?», наприклад, в США більшість громадян відповідає – «американцями». Попри це і досі тривають дискусії щодо кращих моделей формування національної ідентичності.

Проблема зміни ідентифікації та формування такої, яка б служила консолідації, інтеграції суспільства набула особливої актуальності в період глобалізації. Сьогодні можна вважати «імігрантськими» країни майже всі високорозвинені, демократичні країни Заходу. Скорочення кількості корінного

населення та перегляд в результаті цього міграційної політики привело до необхідності проведення політики інтеграції щодо тих, хто переїхав до цих країн в пошуках роботи, чи став біженцем через переслідування, чи загрозу життю, що існувала на батьківщині.

У недемократичних країнах, автократіях від формування єдності суспільства, ідентичності залежить збереження режиму, влади. Тому формуванню патріотизму, національної ідентичності приділяється дуже велика увага. Пропаганда, в таких країнах, проникає у всі сфери життя. Проводиться політика асиміляції, переписується історія, переслідуються іншодумці та ізолюються від суспільства, існує жорстка цензура і не існує свободи слова та незалежних ЗМІ, а також використовується метод залякування, формуються образи внутрішніх та зовнішніх ворогів. Страх, є один з факторів об'єднання суспільства.

Такі інструменти використовувалися в Радянському Союзі. Слід визнати, що були досягнені значні успіхи у формуванні так званої « нової спільності людей » (« радянського народу »). Соціологічні дослідження, що проводилися в Україні, показували, що тривалий час частина громадян держави ідентифікувала себе як « радянські », а батьківщиною називали Радянський Союз.

Ці інструменти та нові, більш досконалі, нині використовує й Росія для інтеграції свого суспільства. А інформаційна глобалізація, Інтернет дозволяє поширювати інформаційний вплив і на громадян інших країн з метою породження дезінтеграційних процесів. В умовах загрози державному суверенітету України необхідно особливу увагу приділити дослідженню формування національної ідентичності та її збереження, оскільки метою російської інформаційної війни є її руйнування. Можливість така не виключається, оскільки ідентичність змінюється, часом переживає кризу, піддається різним впливам (внутрішнім та зовнішнім).

Успіх державного будівництва в Україні залежав значною мірою й від (за визначенням Л. Нагорної) « пере-ідентифікації », формування політичної нації. У своїй роботі « Поняття « національна ідентичність » і « національна ідея » в українському термінологічному просторі » вчена звернула увагу на те, що проблеми національної самоідентифікації є важливими для кожного народу, оскільки вони зачіпають смисложиттєві основи його існування. Для України ці проблеми є ще гострішими, бо здобуття незалежності поставило її перед вибором нової ідентичності, такої, яка найліпше сприяла б процесам формування політичної нації співгромадян (Нагорна, 2003, с.16)

Варто враховувати те, що сталість національної ідентичності залежить від етнонаціональної, соціально-економічної політики, культурної, мовної політики держави. Оскільки така ідентичність є одним з чинників збереження та зміцнення державного суверенітету, то держава зацікавлена в її формуванні, наприклад, за допомогою й освітньої політики. Школу як один з основних інститутів соціалізації молодих людей, успішно використовують в авторитарних державах з тим, щоб зробити їх « гвинтиками » недемократичної системи. У демократичному поліетнічному суспільстві школа має сприяти засвоєнню демократичних цінностей, формувати толерантність, громадянську свідомість. Країни, які стоять на захисті прав і свобод людини, тим самим сприяють збереженню суспільного миру, солідарності, стабільності в державі. Права, свободи людини, політична рівність в демократичних країнах є благом, яке цінується громадянами та позитивно впливає на національну ідентичність. Дехто з вчених вважає національну ідентичність такою, що домінує серед численних інших колективних ідентичностей.

М. Степико порівнявши етнічну та національну ідентичність приходять до висновку, що вони мають різні ступені стабільності. Етнічна ідентичність індивідів задається їх походженням, належністю до певної спільноти і є даністю, яку вони не завжди можуть змінити. Вибір національної ідентичності обумовлений політичними, економічними, соціальними й історичними чинниками, що робить її ситуативною та рухомою. Етнічна ідентичність характеризується ознаками постійності, оскільки заснована на спільності культури та походження, які є постійними та незмінними. Навпаки, колективні ідентичності не є вродженими (іманентно притаманними індивіду) феноменами. Вони можуть формуватися, змінюватися та зникати під впливом різноманітних політичних, економічних і соціокультурних чинників. Особливо це стосується епохи глобалізації (Степико, 2011, с. 177).

Дослідження будь-якого явища починається з визначення, виявлення його особливостей, рис. Один з найбільш відомих дослідників національної ідентичності Е. Д. Сміт визначив такі найголовніші риси національної ідентичності: історична територія, або рідний край; спільні міфи та історична пам'ять; спільна масова, громадська культура; єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів; спільна економіка з можливістю пересуватись у межах національної території (Сміт, 1994, с. 24).

Л. Грінфелд виділяє п'ять найважливіших аспектів ідентичності нації та національної ідентичності. По-перше, це людські переконання: нація існує доти, доки її члени визнають один одного як співвітчизників і прагнуть продовжувати спільне співіснування; по-друге, спільне історичне минуле, спільні обов'язки й уявлення про спільне майбутнє; по-третє, є спільні дії, тобто дійова ідентичність; по-четверте, постійне проживання в одній країні і, по-п'яте, спільні характеристики, які об'єднують поняттям «національного характеру» і котрі формують загальнонародну культуру (Greenfeld, 1992, р. 34–36). У цих визначеннях особливостей національної ідентичності автори вказують на характеристики суспільства, що обумовлені проживанням людей на певній території держави, що має свою історію, культуру, правову систему тощо. Середовище (внутрішнє та зовнішнє), в якому живуть люди, до якого вони пристосовуються, не може не впливати, як на особистісну, так і на колективну ідентичність. Як зауважує М. Козловець, поняття «національної ідентичності» передбачає вияв колективного самоконструювання образу власної національної спільноти, характер якого багато в чому залежить від об'єктивних передумов і практики функціонування цієї спільноти (наприклад, сприятлива економічна ситуація, політична нестабільність, зовнішні загрози тощо). Водночас на колективне самоконструювання образу власної національної спільноти впливають поширені в її середовищі ціннісні уявлення, міфи і стереотипи, особливо ті, які змальовують контрастність між «нами» і «ними», «своїми» і «чужими» (Козловець, с. 58–59).

Історично поняття ідентичності є однією з важливих характеристик людського буття, і спроби її осягнення в співвіднесеності з природою, суспільством або абсолютом завжди були присутні в філософських роздумах різних мислителів. Описати предмет дослідження можна через встановлення його належності до певного цілого. У понятті ідентичності виражається якісна визначеність і приналежність людини до групи, суспільства та нації (Кривицька, 2018, с. 125). Як зазначає М. Степико, сучасна українська ідентичність постає у нових культурних та геополітичних смислах, які є однаково прийнятними для всіх громадян країни, незалежно від їхньої етнічної приналежності. Сьогодні ідентичність «українець»

визначається, перш за все, ціннісними, а не етнічними чи етнокультурними критеріями. Українська ідентичність є визначальною засадою легітимізації факту існування української держави-нації та має забезпечити появу в нашій державі загальноукраїнських смислів, значень, світоглядної парадигми, цілісності культурного простору, - усього того, що об'єднується концептом «ідентичність» (Степико, 2011).

Варто зазначити, що процеси формування національної ідентичності та політичної нації взаємопов'язані. Ці процеси складні, тривалі та дуже важливі для зміцнення поліетнічної держави. Сформованість національної ідентичності свідчить і про сформованість політичної нації.

Що означає поняття «політична нація»? Слід зауважити, що це поняття використовувалося ще представниками української політичної думки початку ХХ століття. А саме, В. Старосольським, О. Бочковським, Л. Ребетом та іншими, які активно використовували дане визначення у своїх націоналогічних студіях (Луцишин, 2008, с. 139).

Як і поняття «національна ідентичність, поняття «політична нація» і нині уточнюються. У політології існує теорія політичної нації та теорія етнічної нації. Е. Д. Сміт політичну націю називав західною. «Західна» концепція проголошує, що індивід має належати до певної нації, але може вибрати, до якої саме йому приєднуватися. Тоді як, «незахідна», або «етнічна» не припускає такої широти поглядів. Її визначальною рисою він називав наголос на спільності походження й культури. Чи то людина зоставатиметься у своїй спільноті, чи то емігрує до іншої, вона завжди неминуче й органічно залишатиметься членом спільноти, в якій народилася, і довіку нестиме на собі її печать (Сміт, 1994, с. 21–22)

В. Климончук вважає невщухаючу дискусію між прибічниками концепції політичної (або громадянської) нації й етнічної моделі нації однією з національних небезпек для України. Вчений вказує на те, що теорія політичної нації ефективно працює в багатьох країнах світу, особливо поліетнічних. В. Климончук відмічає, що теорія української політичної нації є протилежною «радянському проекту»: вона пропонує шлях «втягування» різних рівноправних етносів, які проживають в Україні, в орбіту українства як «спільного проекту», української мови та культури як провідних, але рівних із іншими; зорієнтована на створення міцної держави без етнічних конфліктів (Климончук, 2020, с. 109). Дійсно, сформованість політичної нації та національної ідентичності впливає на характер взаємодій в суспільстві.

На думку Л. Нагорної, в суспільствах, що сформувалися як політичні нації, національна ідентифікація є, по суті, відчуттям групової солідарності. Відмінність етнічної від національної ідентичності знаходить свій головний прояв у зв'язках членів спільноти як співгромадян. Люди можуть розмовляти різними мовами, мати відмінні культурні орієнтації й уподобання, але наявність у них стійких комунікативних зв'язків і спільних економічних і соціальних інтересів створює фундамент для високого рівня їхньої групової – національної солідарності (Нагорна, 2005, с. 416).

У ряді робіт дослідники визначають зв'язок понять політична нація та держава. Головною особливістю «політичної нації», на думку В. Андрющенка, є те, що вона має власну державу або прагне реалізувати своє право на самовизначення і змагається за її утворення чи відродження (Андрющенко, 2006, с. 27). Г. Сетон-Уотсон вважає, що політична нація – це спільнота, яка на додаток культурних уз має також правову державну структуру (Картунов, 1995, с.83). Існує також, концепція

політичної нації, в якій поняття «представник нації» ототожнюється з поняттям «громадянин суверенної держави» (Білоус та Горелов, 1995, с. 32).

Поняття «політична нація» може розглядатися і як система етносів, національних меншин та етнічних груп, які співіснують і взаємодіють у межах певної території, усвідомлюють спільні цілі, завдання та інтереси та відрізняють себе від інших систем. (Сергієнко, 2022, с. 195).

На думку С.Кульчинського, важливо віддати перевагу тому визначенню «нація», яке стало загальноприйнятим у цивілізованому світі, – співдружність людей різних національностей в одній державі (Кульчицький, 2015, с. 22).

Дехто з дослідників вважає, що за певних умов поліетнічність України може зашкодити формуванню єдиної національної самосвідомості, національної ідентичності. Дійсно, така ситуація може виникнути в умовах існування серйозних загроз суверенітету держави, інформаційної війни, економічних криз тощо.

Існування різних ідентифікацій означає існування в суспільстві й різних «інших». Це зумовлює ряд проблем: збільшення соціальної дистанції, недовіри «один до одного», голосування за «своїх» і неприязне ставлення до кандидатів, яких підтримують «інші», й курсу розвитку країни, який політики, обрані «іншими», проводять (Кіндратець та Сергієнко, 2021). У цих умовах тільки продумана, розрахована на перспективу етнічна політика, що має втілюватися у тісному взаємозв'язку з іншими аспектами зовнішньої та внутрішньої політики держави, може бути надійною гарантією від можливих потрясінь (Babarykina and Sergiienko, 2021, с. 892).

Дослідження проблем формування національної ідентичності з метою їх усунення є важливими як на початку розбудови Української держави, так і нині.

С.Грабовський та І.Лосєв визначили основні проблеми формування української ідентичності в своїй статті «Українська ідентичність: проблеми та виклики». До них вони віднесли: незавершеність формування української нації; цілеспрямоване розмивання та деструкція української ідентичності; розмивання зсередини української ідентичності; неефективність будь-яких реформ проєвропейського спрямування; проблема ненадання можливості всім охочим вивчити українську та ввійти в український культурний світ; проблема здійснення інформаційна деколонізація; проблема фальшивої історичної пам'яті.

Вчені зауважують, що це далеко ще не всі чинні проблеми та виклики, пов'язані з українською ідентичністю. (Грабовський та Лосєв, 2013). Існування названих проблем української ідентичності, очевидно, враховувалося Росією при прийнятті рішення про початок війни проти України – спершу гібридної, а потім і повномасштабної.

На етапі існування «інформаційної колонізації» використовувалася: слабкість інформаційної політики держави; безконтрольне поширення фейків проросійськими телевізійними каналами в Україні, російськими пропагандистськими інформаційними ресурсами; нерозуміння багатьма українцями того, що ворожа країна може використовувати інформацію як зброю, яка допомагає їй здійснити агресивні плани. Держава має формувати культуру критичного сприйняття інформації, її аналізу. Відсутність такої культури підвищує ефективність маніпулятивних впливів.

Великий вплив на формування національної ідентичності інформація беззаперечний, Нині її поширенню сприяє розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Варто зазначити, що в умовах глобалізації зникають «інформаційні кордони». У залежності від того, які цілі переслідує власник,

замовник інформаційного продукту інформація може мати, як негативний вплив на національну ідентичність, руйнувати стійку ідентифікацію з нацією та державою або ж, навпаки, сприятиме зростання національної самосвідомості та формуватиме національну ідентифікацію.

Р. Поліщук, зазначає, що сучасні інформаційні комунікації здатні керувати свідомістю людей та навіть змінювати ідентифікаційні коди, які є системоутворюючими чинниками формування суб'єктивної реальності та життєдіяльності індивіда, його ціннісних налаштувань (Поліщук, 2017, с. 275).

Брак єдності українського суспільства на першому етапі державного будівництва був серйозною проблемою. Вирішуючи її потрібно було брати до уваги причини, що його породили: різна ідентифікація громадян України; цивілізаційні відмінності; вплив інших країн; розкол політичної еліти тощо (Кіндратець, 2005, с. 32).

Росія після здобуття Україною незалежності з кожним роком все наполегливіше намагалася утримати нашу державу в зоні свого впливу та перешкодити вступу до НАТО та Європейського Союзу. Для цього використовувалася енергетична, економічна залежність України від Росії, як найбільшого торгового партнера, вплив на виборчі процеси, інформаційний вплив на суспільство тощо. М. Рябчук називає складові такої політики. По-перше, Україна систематично змальовувалася як неспроможна, занепала держава (failed state), що потребує зовнішньої (імпліцитно – російської) опіки задля уникнення остаточного колапсу. По-друге, українці послідовно оголошувалися одним (чи «майже» одним) народом із росіянами, штучно відокремленим від «співвітчизників» користолюбними політиками, проте внутрішньо готовим до природного «возз'єднання». І, по-третє, вся історія українського руху зображалася як суцільна зарубіжна інтрига, а український націоналізм – як явище ксенофобське, маргінальне й есенційно фашистське (Рябчук, 2017, с.120). Майдан та російська агресія спричинили, на думку М. Рябчука патріотичний консенсус, який міг виявитися, як тимчасовим явищем, так і початком ґрунтовнішої суспільної консолідації (Рябчук, 2017, с.135) Повномасштабна війна Росії проти України в 2022 р. прискорила процеси національної ідентифікації українців та суспільної консолідації.

Згідно з даними всеукраїнського опитування громадської думки, яке проводив Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) у липні 2022 року, на питання «Ким Ви себе перш за все вважаєте?», що стосувалося ідентичності в територіальному та політичному контекстах, майже 85% опитаних обрали варіант відповіді «Громадянином України». Мешканцем свого населеного пункту або регіону себе вважають трохи більше 6%. Громадянином світу або Європи себе назвали майже 4%. Близько 3% вважають себе представником етносу або нації. Громадянином колишнього Радянського Союзу себе відчуває трохи менше 1% опитаних. Отже, за невеликими винятками, населення України вважає себе перш за все громадянами своєї країни (Дембіцький, 2023).

Люди дедалі частіше називають себе українцями саме тому, що живуть в Україні, без огляду на походження, і переносять цю громадянську ідентичність на категорію національності, яка традиційно була етнічною (Кулик, 2022).

Нинішня війна загострила в українців розуміння такої самодостатньої цінності, як власна незалежна держава, такої цінності, як приналежність до неї через громадянство, усвідомлення того, що всі інші суперечності й протиріччя (регіональні, культурні, мовні, політичні і геополітичні) є ніщо на тлі небезпеки втрати держави (Якунов, 2022).

Ефективними шляхами формування національної та національно-культурної ідентичності в умовах російсько-української війни, на думку С. Бойко є: поширення ареалу спілкування українською мовою; доступ до правдивої інформації та розвиток критичного мислення; формування національної свідомості та самосвідомості; культивування національної гідності та протистояння проявам національної меншовартості; впровадження ефективних реформ; подолання ксенофобії та нетерпимості; дотримання політичної рівності громадян України, вираженої в чинній системі прав і обов'язків, звернення уваги на спільність громадянської культури та ідеології; виховання молоді на основі національних цінностей (Бойко, 2022).

Підводячи підсумок зазначимо, що формування національної ідентичності та політичної нації в сучасній Україні виступають однією з основних умов збереження та зміцнення державного суверенітету. Втрата національної ідентичності призводить до руйнування системи цінностей, дезінтеграції суспільства. Спільна ідентифікація українського суспільства залежить від багатьох чинників. В основу державної політики формування національної ідентичності має бути покладена ідея незалежності, суверенітету та територіальної цілісності Української держави.

Бібліографічний список

- Андрущенко, В., 2006. *Організоване суспільство*. Київ : Інститут вищої освіти АПН України.
- Білоус, А. та Горелов, М., 1995. Національна «мрія» й історичний шанс. *Віче*, 5, с. 32–43.
- Вінков, В., 2022. Безпекові аспекти розвитку ідентичності в умовах війни. *Проблеми політичної психології* [онлайн], 12(26), с. 138–150. Доступно: <https://doi.org/10.33120/porp-Vol26-Year2022-100> [дата звернення 20 червня 2023].
- Грабовський, С. та Лосєв, І., 2013. Українська ідентичність: проблеми та виклики. *День*. 207.
- Дембіцький, С., 2023. Показники національно-громадянської української ідентичності. [онлайн], Доступно: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=1> [дата звернення 20 червня 2023].
- Картунов, О., 1995. Західні теорії нації. Плюралізм думок, дефіцит понять. *Віче*, 6, с. 80–93.
- Кіндратець, О. М. та Сергієнко, Т. І., 2021. Особливості формування ідентичності українців в умовах гібридної війни. *Політикус : Науковий журнал*, 1, с. 40–46. Видавничий дім «Гельветика».
- Кіндратець, О. М., 2005. Розмежування українського суспільства в процесі демократизації. *Політичний менеджмент*, 6, с. 31–41.
- Климончук, В., 2020. Національна ідентичність за умов глобалізації: дилеми та перспективи сучасної України. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*, 33, с. 108–114.
- Козловець, М. А., 2009. *Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Кривицька, О. В., 2018. Спільна ідентичність в умовах дезінтеграції українського суспільства: особливості і шляхи формування. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 3–4, с. 24–141.
- Кулик, В., 2022. Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го. *Zbruc* [онлайн] Доступно: <<https://zbruc.eu/node/114247>> [Дата звернення 25 червня 2023].

- Кульчицький, С., 2015. Природна формула української полісної нації. *Проблемні історії України: факти, судження, обшуки*, 23, с. 22–68. Київ : Інститут історії України НАН України.
- Луцишин, Г., 2008. Особливості взаємодії політичної нації та громадянського суспільства. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: зб. наук. пр.*, 22, с. 137–141.
- Нагорна, Л., 2003. Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі. *Політичний менеджмент*, 2, с. 14–30.
- Нагорна, Л. П., 2005. Ідентичність національна В: В. А. Смолій (голова) та ін. (ред.). *Енциклопедія історії України*. Т. 3: Е–Й. Київ : Вид-во «Наукова думка». [онлайн] Доступно: http://www.history.org.ua/?termin=Identychnist_nacionalna [Дата звернення 02 червня 2023]
- Поліщук, Р., 2017. Інформаційно-комунікативний чинник як сучасний метод впливу на національно- культурну ідентичність українців. *Гуманітарно-наукове знання: комунікативні засади: матеріали Міжнародної наукової конференції*, м. Чернівці, 6–7 жовтня 2017 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, с. 274–277.
- Руденко, Ю., 2020. *Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації: монографія*. Київ : «Видавництво Людмила».
- Рябчук, М., 2017. Випробування війною: старі поділи і нові зв'язки у сьогоденньому українському суспільстві. В: О. Рафальський, В. Войналович, Л. Нагорна, ред. *Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні*. Київ : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, с. 119–138.
- Сергієнко, Т., 2022. Державний суверенітет України. В: О. М. Кіндратець, ред. *Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та практика*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, с. 170–225.
- Сміт, Е. Д., 1994. *Національна ідентичність* / Пер. з англійської П. Тарашука. Київ : Основи.
- Степико, М. Т., 2011. *Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія*. Київ : НІСД.
- Степико, М., 2019. Сучасні виклики українській національній ідентичності. *Наукові записки* [онлайн], 3–4 (99–100). Доступно: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/stepyko_suchasni.pdf [Дата звернення 09 червня 2023].
- Якунов, Є., 2022. Українці і ідентичність. *Укрінформ* [онлайн] Доступно: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3551533-ukrainci-i-identychnist.html> [Дата звернення 08 червня 2023].
- Babarykina, N. and Sergiienko, T., 2021. Consolidation of Ukrainian society through the prism of European integration. *The I International Science Conference on Multidisciplinary Research*, January 19–21, p. 891–893.
- Barrington, L. W., 2020. Citizenship as a cornerstone of civic national identity in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 37(2), p. 1–19.
- Fukuyama, F., 2018. Why National Identity Matters. *Journal of Democracy Volume* [online], 29, 4, p. 5–15. Available at: <https://muse.jhu.edu/article/705713/pdf> [Accessed 07 June 2023].
- Greenfeld, L., 1992. *Nationalism: five roads to modernity*. Cambridge (Mass.) : Harvard Univ. Press.
- Sidanius, J. and Petrocik, J. R., 2020. *Ethnicity and National Identity: A Comparison of Three Perspectives*. [online] Available at: <https://uh.edu/democracy/sidaniust.pdf> [Accessed 01 June 2023].

References

- Andrushchenko, V., 2006. *Orhanizovane suspilstvo [Organized society]*. Kyiv: Vydavnytstvo Instytut vyshchoi osvity APN Ukrainy. (in Ukrainian).
- Babarykina, N. and Sergiienko, T., 2021. Consolidation of Ukrainian society through the prism of European integration. *The I International Science Conference on Multidisciplinary Research*, January 19–21, p. 891–893.
- Barrington, L. W., 2020. Citizenship as a cornerstone of civic national identity in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 37(2), p. 1–19.
- Bilous, A. and Horelov, M., 1995. Natsionalna «mriia» y istorychnyi shans [A national "dream" and a historical chance]. *Viche*, 5, pp. 32–43.
- Dembitskyi, S., 2023. Pokaznyky natsionalno-hromadianskoi ukrainskoi identychnosti [Indicators of national-civic Ukrainian identity] [online] Available at: <<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=1>> [Accessed 20 June 2023]. (in Ukrainian).
- Fukuyama, F., 2018. Why National Identity Matters. *Journal of Democracy Volume* [online], 29, 4, p. 5–15. Available at: <<https://muse.jhu.edu/article/705713/pdf>> [Accessed 07 June 2023].
- Greenfeld, L., 1992. *Nationalizm: five roads to modernity*. Cambridge (Mass.): Harvard Univ. Press.
- Hrabovskyi, S. and Losiev, I., 2013. Ukrainska identychnist: problemy ta vyklyky [Ukrainian identity: problems and challenges]. *Den*. 207. (in Ukrainian).
- Kartunov, O., 1995. Zakhidni teorii natsii. Pluralizm dumok, defitsyt poniat [Western theories of the nation. Pluralism of opinions, lack of concepts]. *Viche*, 6, p. 80–93. (in Ukrainian).
- Kindratets, O. M. and Serhiienko, T. I., 2021. Osoblyvosti formuvannia identychnosti ukraintsiv v umovakh hibrydnoi viiny [Peculiarities of the formation of the identity of Ukrainians in the conditions of a hybrid war]. *Politykus: Naukovyi zhurnal*. Vydavnychiy dim «Helvetyka», 1. pp.40-46. (in Ukrainian).
- Kindratets, O. M., 2005. Rozmezhuvannia ukrainskoho suspilstva v protsesi demokratyzatsii [Demarcation of Ukrainian society in the process of democratization]. *Politychnyi menedzhment*, 6, pp. 31-41. (in Ukrainian).
- Klymonchuk, V., 2020. Natsionalna identychnist za umov hlobalizatsii: dylemy ta perspektyvy suchasnoi Ukrainy» [National identity under the conditions of globalization: dilemmas and prospects of modern Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filos.-politoh. Studii*, 33, pp. 108–114. (in Ukrainian).
- Kozlovets, M. A., 2009. *Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii: Monohrafiia [The phenomenon of national identity: challenges of globalization: Monograph]*. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. (in Ukrainian).
- Kryvytska, O. V., 2018. Spilna identychnist v umovakh dezintehratsii ukrainskoho suspilstva: osoblyvosti i shliakhy formuvannia [Common identity in the conditions of disintegration of Ukrainian society: peculiarities and ways of formatio]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 3–4, pp. 124–141. (in Ukrainian).
- Kulchytskyi, S., 2015. Pryrodna formula ukrainskoi polisnoi natsii [The natural formula of the Ukrainian polis nation]. *Problemi istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, obshuky*, 23, pp. 22–68. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. (in Ukrainian).
- Kulyk, V., 2022. Mova ta identychnist v Ukraini na kinets 2022-ho [Language and identity in Ukraine at the end of 2022]. *Zbruc* [online] Available at: <<https://zbruc.eu/node/114247>> [Accessed 25 June 2023]. (in Ukrainian).

- Lutsyshyn, H., 2008. Osoblyvosti vzaiemodii politychnoi natsii ta hromadianskoho suspilstva [Peculiarities of interaction between the political nation and civil society]. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku: Zb. nauk. pr.*, 22, pp. 137–141. (in Ukrainian).
- Nahorna, L., 2003. Poniattia «natsionalna identychnist» i «natsionalna ideia» v ukrainskomu terminolohichnomu prostori [The concepts of "national identity" and "national idea" in the Ukrainian terminological space]. *Politychnyi menedzhment*, 2, pp.14–30. (in Ukrainian).
- Nahorna, L. P., 2005. Identychnist natsionalna [National identity] In: V. A. Smolii et al (eds.) *Entsyklopediia istorii Ukrainy [Encyclopedia of the history of Ukraine]*, T. 3: E-Y. Kyiv: V-vo «Naukova dumka». [online] Available at: <http://www.history.org.ua/?termin=Identychnist_nacionalna> [Accessed 02 June 2023] (in Ukrainian).
- Polishchuk, R., 2017. Informatsiino-komunikatyvnyi chynnyk yak suchasnyi metod vplyvu na natsionalno- kulturnu identychnist ukraintsiv [The informational and communicative factor as a modern method of influence on the national and cultural identity of Ukrainians]. *Humanitarno-naukove znannia: komunikatyvni zasady: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, Chernivtsi, 6-7 zhovtnia 2017 r.* Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t, pp. 274–277 (in Ukrainian).
- Riabchuk, M., 2017. Vyprobuvannia viinoiu: stari podily i novi zviazky u sohodnishnomu ukrainskomu suspilstvi [Tested by war: old divisions and new connections in today's Ukrainian society]. In: O. Rafalskyi, V. Voinalovych, L. Nahorna, ed. *Etnopolitychnyi kontekst sotsiokulturnykh transformatsii u suchasniï Ukraini [Ethnopolitical context of sociocultural transformations in modern Ukraine]*. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. pp. 119-138. (in Ukrainian).
- Rudenko, Yu., 2020. *Konsolidatsiina model natsionalnoi identychnosti: vid teorii suverenitetu do teorii politychnoi modernizatsii: monohrafiia [Consolidation model of national identity: from the theory of sovereignty to the theory of political modernization: monograph]*. Kyiv: «Vydavnytstvo Liudmyla». (in Ukrainian).
- Serhiienko, T., 2022. Derzhavnyi suverenitet Ukrainy [State sovereignty of Ukraine]. In: O. M. Kindratets, ed. *Derzhavnyi suverenitet v umovakh hlobalizatsii: teoriia ta praktyka [State sovereignty in the conditions of globalization: theory and practice]*. Zaporizhzhia : Zaporizkyi natsionalnyi universytet, s. 170–225. (in Ukrainian).
- Sidanius, J. and Petrocik, J. R., 2020. *Ethnicity and National Identity: A Comparison of Three Perspectives*. [online] Available at: <<https://uh.edu/democracy/sidaniust.pdf>> [Accessed 01 June 2023].
- Smit, E. D., 1994. Natsionalna identychnist [National identity] / Translated from English. Kyiv: Osnovy.
- Stepyko, M., 2019. Suchasni vyklyky ukrainskii natsionalnii identychnosti [Contemporary challenges to Ukrainian national identity]. *Naukovi zapysky*. [online], 3–4(99–100). Available at: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/stepyko_suchasni.pdf> [Accessed 09 June 2023]. (in Ukrainian).
- Stepyko, M. T., 2011. *Ukrainska identychnist: fenomen i zasady formuvannia : monohrafiia [Ukrainian identity: phenomenon and principles of formation: monograph]*. Kyiv: NISD. (in Ukrainian).
- Vinkov, V., 2022. Bezpekovi aspekty rozvytku identychnosti v umovakh viiny [Security aspects of identity development in conditions of war]. *Problemy politychnoi psykholohii* [online], 12(26), s.138-150. DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol26-Year2022-100> [data zvernennia 20 chervnia 2023]. (in Ukrainian).

Yakunov, Ye., 2022. Ukrainci i identychnist [Ukrainians and identity]. *Ukrinform* [online] Available at: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3551533-ukrainci-i-identychnist.html>> [Accessed 08 June 2023]. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.06.2023

**O. Kindratets,
T. Sergiienko**

NATIONAL IDENTITY AS A CONDITION FOR THE PRESERVATION AND STRENGTHENING OF STATE SOVEREIGNTY

The article points out the importance of the study of national identity since the constant development of a sovereign state depends on it. Different approaches to the definition of the concept of «national identity» as a form of collective identity are defined.

The problems of modern research are highlighted. It is noted that the subject of the study is the content of the concept of "national identity"; features of this identity and its place among other collective identities; dependence of the solidarity of fellow citizens on national identity; the impact of the effectiveness of public administration on the formation of national identity.

The article stresses that national identity is changing and may experience a crisis. One of these factors, which leads to a change in national identity, is globalization.

The scientists' interest in the problem of the formation of national identity is due to different circumstances in different countries. The article shows the peculiarity of the formation of national identity in democratic and non-democratic states. Examples of the formation of state identity in authoritarian states are given.

The features of national identity and political nation and the connection of the processes of their formation are considered.

*Attention is paid to the factors influencing the national identity, *problems of the formation of Ukrainian identity.*

It is indicated that during the information war, the state must form a culture of critical perception of information, its analysis. The absence of such a culture leads to insecurity due to manipulative influences, the spread of Russian narratives.

Russia's full-scale war against Ukraine in 2022 accelerated the processes of national identification of Ukrainians and consolidation. This is confirmed by the results of sociological studies.

The loss of national identity leads to the destruction of values, disintegration of society. An indicator of the success of the formation of national identity is patriotism and the stability of society in the struggle for the state sovereignty.

The development of national identity and political nation in modern Ukraine is one of the main conditions for maintaining and strengthening state sovereignty.

Key words: *identity, national identity, national self-awareness, political nation, state sovereignty*